

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 81. 111'373

Подуфалова Т. В.,
кандидат філологічних наук,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ІНТЕНСИВНОСТІ БАЖАННЯ В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми дослідження зумовлюється, по-перше, великою значущістю концепту БАЖАННЯ для концептосфери будь-якої нації, англомовної зокрема, по-друге, активним використанням авторів сучасних англомовних творів когнітивної метафори для концептуалізації інтенсивності бажання, по-третє, необхідністю визначення метафоризації концепту БАЖАННЯ в сучасній художній літературі для встановлення загальної лінгвокультурної специфіки цього концепту, зокрема динаміки його образного складника, для виявлення індивідуальних, національно-та загальнокультурних уявлень про феномен бажання, для уточнення місця цього концепту в мовно-концептуальній картині світу та встановлення його зв'язку з іншими концептами.

Концепт БАЖАННЯ є предметом лінгвістичного дослідження низки робіт на матеріалі англійської мови та в порівнянні з іншими мовами [1; 2; 3]. Визначається польова структура цього концепту як на матеріалі лексикографічних джерел, зокрема у здійсненому О. Ю. Макєєвою аналізі дефініцій лексичних репрезентантів концепту БАЖАННЯ у вигляді функціонально-семантичного поля в діяхронічному та синхронічному аспектах [2], так і на матеріалі функціонування слів-репрезентантів цього концепту в англомовному художньому тексті, зокрема у встановленні С. Л. Голощук ядерно-периферійної організації поля лексем на позначення бажання, що функціонують в англомовному спонукальному дискурсі [1]. У дослідженні С. В. Мастерських визначається багатомірна слоїста структура концепту БАЖАННЯ в російській, англійській та німецькій мовах, що містить понятійну основу, внутрішню будову, дистрибутивні властивості, валентні зв'язки та культурологічні особливості [3]. Останні, зокрема, виявляються дослідницею на матеріалі паремічних засобів досліджуваних мов та представлені у вигляді фреймів, що мають як універсальні: бажання для всіх мов є тою силою, що спонукає суб'єкта до дії та здійснення вчинків, так і національно-специфічні риси: норми англійської культури зумовлюють той факт, що суб'єкт бажання оцінюється як позитивно налаштований на виконання своїх бажань та сам обирає межі бажаного [там само]. Дискусійним залишається питання про природу (статус) концепту БАЖАННЯ: одні дослідники (О. Ю. Макєєва, С. В. Мастерських, Г. Г. Сильницький, Ю. С. Степанов та інші) кваліфікують його як ментально-вольовий, відзначаючи його тісний зв'язок із концептом ВОЛЯ, інші звертають увагу на емоційний характер цього концепту (Л. Г. Бабенко, О. Л. Бессонова). Проте майже всі дослідники виокремлюють таку ознаку бажання, як інтенсивність, різний ступінь прояву цього явища, що зумовлює також необхідність обґрунтування

цього концепту як градуального. Саме інтенсивність бажання метафорично представлена в художніх творах, що свідчить про необхідність визначення специфіки метафоризації цієї ознаки та її підґрунтя – сукупності образних уявлень про бажання в англomовній лінгвокультурі. Доречним здається використання відомої теорії когнітивної (концептуальної) метафори, розробленої Дж. Лакоффом і М. Джонсоном [5] та доповненої З. Ковечешем [4], згідно з якою когнітивна метафора визначається як процес осмислення однієї концептуальної сфери в термінах іншої, тобто перенесення певних елементів знань із однієї концептуальної сфери, сфери-джерела (source domain), в іншу концептуальну сферу, сферу-мету (target domain). Цей процес припускає набір стійких систематичних кореляцій між сферами джерела й мети, які одержали назву мапування (mapping), іншими словами когнітивної проекції. Автори когнітивної теорії метафори розмежовують конвенціональні та не конвенціональні, або образні, метафори. Останні, що характерні для художньої літератури, зумовлюють когнітивні трансформації сфери-джерела за допомогою лінгвокогнітивних операцій розширення (extension), специфікації (elaboration), редукції (questioning) і комбінування (combining). Операція розширення передбачає введення нового елемента у сферу-джерело конвенціональної метафори. Операція специфікації полягає в деталізації її конвенціонального елемента. Операція комбінування активує (комбінує) декілька концептуальних метафор, вербалізованих одним або декількома метафоричними виразами. Операція редукції ставить під сумнів правильність/дієвість конвенціональної метафори [4].

З огляду на викладене **мета** цієї роботи – визначити засоби метафоричної вербалізації інтенсивності концепту БАЖАННЯ в сучасних англomовних творах. Для поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: 1) виявити когнітивні метафори, на підґрунті яких вербалізується ІНТЕНСИВНІСТЬ як компонент концепту БАЖАННЯ в сучасній англomовній художній літературі, та здійснити їх мапування; 2) визначити мовні засоби реалізації когнітивних метафор БАЖАННЯ; 3) визначити когнітивно-культурологічне підґрунтя метафор БАЖАННЯ та лінгвокогнітивні операції створення образних метафор.

В аналізованих сучасних англomовних творах таких авторів, як Джоан Роулінг, Стефені Маєр та Софі Кінселла метафоризація концепту БАЖАННЯ, а саме його інтенсивності здійснюється в термінах концептів вогню, природних явищ, сили, спраги/голоду, хвороби, вбивства/смерті, боротьби/битви, коли ознаки цих концептів переносяться на бажання, що реалізується в низці метафоричних кореляцій (мапувань) на підґрунті схожості структурної організації цих концептів та наявності в обох сферах такого елемента, як інтенсивність. Розглянемо ці метафори окремо.

1. Когнітивна метафора БАЖАННЯ – ВОГОНЬ

Концепт ВОГОНЬ виступає як сфера-джерело для метафоричної характеристики різних почуттів та емоцій, тобто для метафоризації емоційних концептів, як-от КОХАННЯ, ЗЛІСТЬ та, зокрема, БАЖАННЯ. Кореляція ВІДЧУВАТИ СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ГОРІТИ вербалізується в художніх творах конвенціональними метафоричними виразами *to burn with (something) / to be burning (with something) /*

*burn for (something) / to burn over something (= to be entirely possessed by a desire or emotion), burn to (do something) (= to be very eager to do something), to be on fire (= to be ardent or eager): Edward and I weren't the only ones who were **burning over this** (Stephenie Meyer "Breaking Dawn"); The fire in my throat wasn't the same as before. I **wasn't only on fire**, but I was now parched, too. Dry as bone. So thirsty. Burning fire, and burning thirst (Stephenie Meyer "Breaking Dawn")...; How was he supposed to tell Sirius everything that had happened over the past week and pose all the questions he was **burning to ask** without giving potential letter-thieves a lot of information he did not want them to have? (J. K. Rowling "Harry Potter and the Order of Phoenix"); He continued to stare at the map. Harry was **burning to know** more (J. K. Rowling "Harry Potter and the Goblet of Fire"). Наведені метафори характеризують пекуче, невгамовне, сильне бажання, жагу здійснити певну дію.*

Кореляція ВИРАЖАТИ СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ГОРІТИ метафорично репрезентує мімічне вираження сильного бажання (зазвичай поглядом, очима) як горіння, що фіксується конвенціональним виразом *burn with (something)*: *His **eyes**, merely intent before, now **burned with an uncontrollable need**. The blood – spreading crimson across my white shirt, pooling rapidly on the floor – was driving him mad with thirst. No matter his original intentions, he couldn't draw this out much longer (Stephenie Meyer "Twilight").* У цій метафорі ми спостерігаємо бажання, яке людина не може контролювати. Ця невгамовна жага до крові відображається в погляді персонажа. Метафоричний вираз *burned with* вербалізує вищий ступінь інтенсивності бажання, який підсилюється виразом *an uncontrollable need*.

Наступний приклад ілюструє лінгвокогнітивну операцію **комбінування**, що виявляється, зокрема, під час конвергенції сфер джерела метафоричних кореляцій БАЖАННЯ – ВОГОНЬ (а саме кореляція ВИРАЖАТИ СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ГОРІТИ), БАЖАННЯ – СПРАГА, БАЖАННЯ – БОРОТЬБА/БИТВА: *But his jaw was rigid; his eyes **burned with the intensity of the thirst he fought**, so much worse for him than it was for the others (Stephenie Meyer "Newmoon").* Бажання корелює з полум'ям, відображення якого можна побачити в очах людини, людина намагається перебороти це бажання, тобто загасити полум'я. Ця метафора характеризує бажання як жагу вдихнути повітря, задовольнити свої потреби: *Even as my lungs **burned for more air** and my legs cramped in the icy cold, I was content (Stephenie Meyer "Newmoon").*

Кореляція РАПТОВЕ ВИНИКНЕННЯ СИЛЬНОГО БАЖАННЯ – ЯСКРАВЕ СПАЛАХУВАННЯ ВОГНЮ зазвичай вербалізується конвенціональним метафоричним дієсловом *to flare (= to burst with desire)*, що також виражає кореляцію ВІДЧУВАТИ СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ГОРІТИ ЯСКРАВИМ ПОЛУМ'ЯМ, оскільки має й інше значення, синонімічне зі значенням дієслова *to blaze (= to feel an overwhelming desire)*. У наступному контексті реалізуються ці дві кореляції: РАПТОВЕ ВИНИКНЕННЯ СИЛЬНОГО БАЖАННЯ – ЯСКРАВЕ СПАЛАХУВАННЯ ВОГНЮ (*flared so unexpectedly*) та ВІДЧУВАТИ СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ГОРІТИ ЯСКРАВИМ ПОЛУМ'ЯМ (*blazed*): *The **desire** that had just **flared so unexpectedly** still **blazed** inside him, and the*

vision of Ron and Hermione's shocked faces afforded him a sense of deep satisfaction (J. K. Rowling "Harry Potter and the Goblet of Fire").

Наступний приклад фіксує водночас три кореляції: СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ГОРІННЯ (виражено іменником *burning*), ВІДЧУВАТИ СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ГОРІТИ ЯСКРАВИМ ПОЛУМ'ЯМ (вербалізовано дієсловом *flared*), ДУХОВНІ МУКИ ВІД СИЛЬНОГО БАЖАННЯ – ФІЗИЧНІ МУКИ ВІД ВОГНЮ (ОПІК) (експліковано прислівником *agonizingly*): *The **burning** in my chest **flared** **agonizingly** (Stephenie Meyer "Newmoon").* Ця метафора характеризує бажання, яке перебуває у стадії яскраво вираженого його протікання. Автор відображає бажання на найвищому рівні інтенсивності, що викликає сильний душевний біль (агонію). Кореляцію ДУХОВНІ МУКИ ВІД СИЛЬНОГО БАЖАННЯ – ФІЗИЧНІ МУКИ ВІД ВОГНЮ (ОПІК) можна також розглядати як **комбінування** двох метафор: БАЖАННЯ – ВОГОНЬ та БАЖАННЯ – ХВОРОБА (кореляція СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – СИЛЬНИЙ БІЛЬ). Друга метафора розглядатиметься нижче.

Кореляція ІНТЕНСИВНІСТЬ БАЖАННЯ – ІНТЕНСИВНІСТЬ ГОРІННЯ представлена конвенціональним метафоричними виразами – прикметником *burning* (= *intense, urgent*), що використовується атрибутивно для визначення іменників *desire, wish* та дієсловом *burn*: *Harry **felt a burning desire** to run from the room and, at the same time, a complete inability to move his feet (J. K. Rowling "Harry Potter and the Order of Phoenix"); Perhaps it was the effect of the chocolate – Lupin had always advised eating some after encounters with dementors – or simply because he had finally spoken aloud the **wish** that had been **burning** inside him for a week, but he felt a bit more hopeful (J. K. Rowling "Harry Potter and the Order of Phoenix").* В останньому прикладі зафіксовано довгий період відчуження бажання (*for a week*).

Часто метафорична вербалізація кореляції ІНТЕНСИВНІСТЬ БАЖАННЯ – ІНТЕНСИВНІСТЬ ГОРІННЯ підтримується інтенсифікаторами: *His **desire** to reach the cup first was now **burning stronger than ever**, but he could hardly believe what he'd just seen Krum do (J. K. Rowling "Harry Potter and the Goblet of Fire").* Метафорична лексема *burn* підсилена інтенсифікатором *stronger than ever*, фіксуючи таким чином найвищий ступінь бажання.

Кореляція ПІДСИЛЮВАТИ БАЖАННЯ – РОЗПАЛЮВАТИ ВОГОНЬ, ДОДАВАТИ ГОРЮЧЕ представлена метафоричним виразом *to fuel desire* (= *to stimulate*): *The more she thought about Edward and enjoy the thought about him, the more she **fueled the desire** to become the part of his life (Stephenie Meyer "Newmoon").*

Отже, між сферами метафори БАЖАННЯ – ВОГОНЬ переважно когнітивно-емпіричний зв'язок, що ґрунтується на чуттєвому сприйнятті вогню, тобто перцепції (що свідчить про онтологічну сутність цієї метафори): фізичне відчуження вогню (дуже високої температури) корелює з емоційним/духовним палким відчуженням бажання; яскравий блиск полум'я корелює з яскравим блиском в очах людини, що відчуває суб'єкт бажання. Реалізується також наш досвід взаємодії з вогнем: швидке реагування на вогонь корелює з раптовістю виникнення бажання; контроль / неконтрольованість вогню співвідноситься з контролем / неконтрольованістю бажання, що за відсутністю контролю може викликати проблеми.

2. Когнітивна метафора БАЖАННЯ – ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ

Концепт ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ виступає як сфера-джерело для метафоризації різних емоційних концептів, як-от ГНІВ, КОХАННЯ та БАЖАННЯ. Сфера-джерело ЯВИЩЕ ПРИРОДИ та сфера-мета БАЖАННЯ мають спільні ознаки, за допомогою яких ця метафора може бути представлена у вигляді низки кореляцій: бажання може виникнути випадково та несподівано, як блискавка (*desire flashed*), та вразити людину (*desire struck*), завдаючи їй гострі відчуття, які завдають болю та переживань. Несподіваність виникнення бажання та постійне його відчуття можна порівняти з морськими хвилями, які знаходяться в постійному русі (*wave of desire rippled*), гучний, бурхливий прояв негоди, зокрема бурі/шторму корелює з інтенсивним відчуженням бажання.

Кореляція НЕСПОДІВАНЕ ВИНИКНЕННЯ БАЖАННЯ – НЕСПОДІВАНИЙ СПАПАХ БЛИСКАВКИ вербалізується конвенціональними метафоричними виразами *desire flashed/desire flashed across* (= to appear suddenly/unexpectedly): *And he turned on his heel without another look at me, and disappeared out the door. At that moment the **desire** to learn everything **flashed** through my body (Stephenie Meyer “Twilight”); But I could still see Victoria. And, though she looked oddly deformed – as if she were unable to straighten up completely – I could see the **desire** for revenge she’d been dreaming of **flash across** her wild face (Stephenie Meyer “Breaking Dawn”).*

Кореляція НЕСПОДІВАНЕ ВИНИКНЕННЯ БАЖАННЯ – РІЗКИЙ УДАР БЛИСКАВКИ репрезентує сильне бажання, яке виникає миттєво та впливає на стан людини, що вербалізується метафоричним дієсловом *strike*: *A strong **desire** to see him **struck** my chest as I realized he has disappeared (Stephenie Meyer “Twilight”).*

Кореляція ПЕРІОДЧИНЕ ВИНИКНЕННЯ БАЖАННЯ – ХВИЛЮВАННЯ МОРЯ, що залучає лінгвокогнітивну операцію **розширення** – введення в сферу-джерело нового елемента ХВИЛЮВАННЯ, вербалізованого не конвенціональним, образним, метафоричним виразом *wave of desire rippled*: *His hand stroked my cheek again, and I all but forgot my distress as another **wave of desire rippled** through my motionless body (Stephenie Meyer “Breaking Dawn”).*

Наступний приклад ілюструє кореляцію ІНТЕНСИВНЕ БАЖАННЯ – БУРЯ / ШТОРМ, зафіксовану конвенціональним метафоричним виразом *raging desire*: *I had only my **raging desire** to be of use, to be able to keep Edward, Renesmee, and as much of my family as possible safe with me (Stephenie Meyer “Breaking Dawn”).*

Отже, ознаки, які характеризують природні явища, стихії переносяться на цільову сферу БАЖАННЯ завдяки емпіричному зв'язку між ними: природні явища та їх ознаки корелюють із процесом перебігу та виникнення бажання; воно може виникати несподівано, як блискавка, або відчуття бажання може віддалятися та наблизитися знову, немов морські хвилі під час припливів та відпливів, бажання може “бушувати”, як буря/шторм.

3. Когнітивна метафора БАЖАННЯ – СИЛА

Концепт СИЛА виступає як сфера-джерело для метафоричної характеристики таких емоційних концептів, як БАЖАННЯ, КОХАННЯ, ЗЛІСТЬ. БАЖАННЯ може

притягувати людину, захоплювати повністю, і вона не в змозі його перебороти, немов якусь силу, яка захоплює, і якій неможливо протистояти.

Кореляція БУТИ ЗАХОПЛЕНИМ БАЖАННЯМ – БУТИ ЗАХОПЛЕНИМ СИЛОЮ вербалізується конвенціональним метафоричним виразом *to be seized by desire*. Вона характеризує стан, коли бажання повністю поглинає людину: *I was **seized** with a sudden **desire** to laugh, to cry, to do both, and I had a pain, too, at the pit of my stomach (Stephenie Meyer “Newmoon”); **Desire seized me so strongly** that I was literally trapped by it. I couldn’t do anything with my feelings (Stephenie Meyer “Breaking Dawn”).*

Кореляція ЗМУШУВАТИ ВІДЧУВАТИ БАЖАННЯ – ПРИТЯГУВАТИ СИЛОЮ концептуалізує наші уявлення про процес відчуття бажання як неймовірний потяг до чого-небудь, який корелює з фізичним застосуванням сили. Ця кореляція зазвичай вербалізується конвенціональними метафоричними дієслівними лексемами *to pull, to tug*: *Your **desire is pulling** me to exactly where I need to be and it is so good that I can hardly breathe as I feel it **takes over me** (Stephenie Meyer “Twilight”); The scarf is made of silky velvet, overprinted in a paler blue and dotted with iridescent beads. As I stare at it, I can feel **little invisible strings, silently tugging me towards it**. I have to touch it. I have to wear it. It’s the most beautiful thing I’ve ever seen... There is no question. I have to have this scarf (Sophie Kinsella, “The Secret Dreamworld of a Shopaholic”).* Останній приклад ілюструє лінгвокогнітивний прийом **специфікації**, що полягає в деталізації конвенціонального елемента цієї метафори, тобто конкретизується сила, що притягує, якою в наведеному прикладі виступають невидимі маленькі мотузки, вербалізовані неконвенціональним виразом *little invisible strings*.

Отже, між зазначеними концептуальними сферами виявляється когнітивно-емпіричний зв’язок: бажання може захоплювати, оволодівати та притягувати людину, немов якась фізична сила.

4. Когнітивна метафора БАЖАННЯ – ГОЛОД/СПРАГА

Схожа структура сфер БАЖАННЯ та ГОЛОД/СПРАГА є підґрунтям для відповідної метафори: потреби в їжі та воді є найнеобхіднішими для людини, без яких вона не зможе існувати. Метафоричне перенесення має когнітивно-емпіричну основу (онтологічна визначеність цієї метафори): відчуття інтенсивного бажання до чогось так саме гостро, як почуття голоду або спраги, відчуття голоду спочатку може виражатися нечітко та з часом посилюватися, так само як і бажання з часом посилюється, якщо воно залишається нездійсненим.

Кореляції ВІДЧУВАТИ СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ВІДЧУВАТИ ГОЛОД/СПРАГУ репрезентовані такими лексичними одиницями: *hunger* (= a strong desire), *to hunger* (= to have a strong desire), *to thirst, to have thirst for something* (= to crave vehemently and urgently); *a thirst* (= a strong desire for something), *to have an appetite for* (= to have a strong desire or liking for something): *First, Edward was a vampire. Second, there was part of him – and I didn’t know how potent that part might be – that **thirsted for me** (Stephenie Meyer “Twilight”); She certainly had **an appetite for** new fashionable dresses (Sophie Kinsella, “The Secret Dreamworld of a Shopaholic”);*

*With Ren he felt he could find the happiness for which he had so long **hungered** (G. Gordon, "Let the Day Perish").*

Кореляція ІНТЕНСИВНІСТЬ БАЖАННЯ – ІНТЕНСИВНІСТЬ ГОЛОДУ / СПРАГИ залучає концепт ГНІВ (коли персонаж відчуває одночасно бажання та гнів) та вербалізується в аналізованих художніх творах лексичними словосполученнями *wild with thirst, black with thirst, black eyes glint with thirst. One night, a herd of deer passed his hiding place. He was so **wild with thirst** that he attacked without a thought (Stephenie Meyer "Twilight"); In my imagination, Victoria's eyes were **black with thirst, bright with anticipation, and her lips curled back from her gleaming teeth in pleasure (Stephenie Meyer "Breaking Dawn"); I saw the expression on her face shift, saw her lips pull back from her teeth and her **black eyes glint with thirst** (Stephenie Meyer "Breaking Dawn").*** Ці приклади ілюструють перенесення ознак із більш конкретної області ГОЛОД/СПРАГА в більш абстрактну область БАЖАННЯ. Тобто емоційне почуття БАЖАННЯ виступає як фізичне відчуття спраги, характерне для людини.

5. Когнітивна метафора БАЖАННЯ – ХВОРОБА

Ця метафора осмислює більш абстрактний емоційний стан бажання за допомогою більш конкретного фізичного стану хвороби людини (онтологічний характер). Кореляція ВИНИКНЕННЯ БАЖАННЯ – ЗАРАЖЕННЯ вербалізується за допомогою виразу *to be infected with desire: I was **infected with a mad desire** to giggle (Sophie Kinsella, "The Secret Dreamworld of a Shopaholic").* Приклад ілюструє кореляцію БАЖАННЯ – ХВОРОБА, де бажання виступає як хвороба, виникнення бажання – як зараження цією хворобою, а суб'єкт бажання експліковано як хвора людина, яка заразилася хворобою.

Кореляція ХАРАКТЕР ПРОЯВУ БАЖАННЯ – СИМПТОМ представлена трьома різновидами. Кореляція НЕВГАМОВНЕ, НЕСТЕРПНЕ БАЖАННЯ – СВЕРБІЖ вербалізується такими лексемами: *an itch (= a restless usually constant often compulsive desire); to itch to do something, to have an itch for (= to have a restless desire or hankering for something): From Red Caps they moved on to kappas, creepy water-dwellers that looked like scaly monkeys, with webbed hands **itching to struggle** unwitting waders in their ponds (J. K. Rowling, "Harry Potter and the Philosopher's Stone").* Підкреслюється інтенсивність бажання: невгамовне, непомірне бажання суб'єкта, яке супроводжується роздратованістю, а почуття бажання виступає як симптом хвороби – свербіж.

Кореляція (ВІДЧУВАТИ) ПРИСТРАСНЕ БАЖАННЯ – (ВІДЧУВАТИ) ТРИВАЛИЙ ТУПИЙ БІЛЬ виражена конвенціональними метафоричними однокореневими лексемами: дієсловом *to ache (= to experience a painful eagerness or yearning)*, іменником *ache* та прикметником *aching*: *Harry tried not to watch Cho and Cedric too much; it gave him an **aching desire** to kick himself (J. K. Rowling, "Harry Potter and the Philosopher's Stone").*

Наступний приклад демонструє **комбінування** двох когнітивних метафор: БАЖАННЯ – ХВОРОБА (кореляція ПРИСТРАСНЕ БАЖАННЯ – ТРИВАЛИЙ ТУПИЙ БІЛЬ, вербалізована іменником *ache*) та БАЖАННЯ – ВОГОНЬ (кореляція ВІДЧУВАТИ СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ГОРІТИ ЯСКРАВИМ ПОЛУМ'ЯМ, виражена дієсловом *flared*):

*He walked me to my next class in silence and paused at the door; I turned to say goodbye. His face startled me – his expression was torn, almost pained, and so fiercely beautiful that the **ache** to touch him **flared** as strong as before (Stephenie Meyer “Twilight”).* Підкреслюється інтенсивність та тривалість пристрасного, непомірного бажання суб’єкту, яке інтенсифікується за допомогою компаративної конструкції *z as strong as before*.

Кореляція ВІДЧУВАТИ ВІДЧАЙДУШНЕ/ПРИСТРАСНЕ БАЖАННЯ – ВАЖКО ДИХАТИ, ЗАДИХАТИСЯ вербалізується в художньому тексті конвенціональними метафоричними дієслівними виразами *to be gasping for* (= to be desperate to obtain or consume) та *to pant for* (= to long with breathless or intense eagerness for or to do something; yearn): *All the kids were **gasping to see** the car and all the mothers were shooting surreptitious glances at him, in his smart linen jacket and Spanish tan (Sophie Kinsella “Remember me”); ““Did Victoria ever find you?” I asked, breathless, desperate to distract him. It was the first question that popped into my head, and I regretted it as soon as the words were spoken. Victoria – who had hunted me **panting for revenge** and then disappeared – was not someone I wanted to think of at this particular moment” (Stephenie Meyer “Twilight”).*

Кореляція ВІДЧУВАТИ ШАЛЕНЕ БАЖАННЯ – БУТИ БОЖЕВІЛЬНИМ представлена конвенціональним виразом *to be mad about/to get mad to do something*: *And Sam couldn’t **get mad about** my transformation, either, because Jacob – speaking as the rightful Alpha – had allowed it (Stephenie Meyer “Breaking Dawn”); “Why would you be **mad to try** and rob Gringotts?” Harry asked (J. K. Rowling “Harry Potter and the Philosopher’s stone”); I could see it behind my lids – I could see Victoria’s face, her lips pulled back over her teeth, her crimson eyes **mad about** her vendetta; she held Edward responsible for the demise of her love, James (Stephenie Meyer “Breaking Dawn”).* У наведених прикладах спостерігається настільки сильне бажання, що навіть може звести людину з розуму.

Отже, у сфері-джерелі ці лексичні одиниці номінують симптоми хвороби та фізичний біль. Сфера-мета залучає ці одиниці для найменування пристрасного бажання, прагнення, пов’язаного з духовними муками (*ache*); для позначення відчайдушного, шаленого прагнення (*to be gasping to, to pant for*); для позначення інтенсивності бажання (*to be mad about*), тощо. Усі ці лексеми також фіксують інтенсивність бажання як дуже сильне, гостре бажання, пов’язане з духовними стражданнями.

Емпірична основа метафори БАЖАННЯ – ХВОРОБА ґрунтується на відчуттях людини під час хвороби: бажання катує, виснажує суб’єкта, мов хвороба, тривалий і тупий біль корелює з пристрасним відчайдушним бажанням, психічні розлади, божевілля, яке може виникати у людини, корелює з шаленим, невгамовним бажанням.

6. Когнітивна метафора БАЖАННЯ – СМЕРТЬ/ВБИВСТВО

Концепт СМЕРТЬ виступає як сфера-джерело для метафоричної інтерпретації дуже сильного бажання, крайнього ступеню бажання. На нашу думку, кінець життя корелює з крайнім ступенем бажання; цінність життя співвідноситься з великою значущістю бажання.

Кореляція ВІДЧУВАТИ (НЕВИКОНАНЕ) СИЛЬНЕ БАЖАННЯ – ПОМИРАТИ відображає готовність принести життя в жертву, здійснити що завгодно заради отримання бажаного, неможливість життя без об'єкта бажання. Ця кореляція репрезентована в художньому тексті такими лексичними одиницями (конвенціональними метафоричними виразами): *to die for something* = to really want it, and would like to do anything to get it, *to be dying to do something* = to be extremely eager for something. Ці лексеми позначають інтенсивність бажання – це дуже сильне, гостре бажання, яке досягає свого найвищого ступеню: *I've been **absolutely dying to tell** Luke about Suze's baby for the last two days, and now the words slip out before I can stop them* (Sophie Kinsella, "The Secret Dreamworld of a Shopaholic"); *"How was your day?" I asked. The words were rushed; I was **dying to escape** to my room* (Stephenie Meyer "Newmoon"); *"Everyone will come", Edward answered. "They're all **dying to see** the inside of the reclusive Cullens' mystery house"* (S. Meyer "Eclipse"); *Like old times! I could **die for** a hot chocolate* (Sophie Kinsella, "The Secret Dreamworld of a Shopaholic"); *He was helping me find the escape I was **dying for*** (Stephenie Meyer "Breaking Dawn"). У наведених прикладах підкреслюється висока інтенсивність, крайній ступінь бажання, що експліковано в першому прикладі за допомогою інтенсифікатора *absolutely*. Суб'єкт бажання дуже гостро відчуває потребу в об'єкті бажання. Він готовий померти заради досягнення своєї мети, виконання бажання, яке він відчуває.

Кореляція ВИСНАЖЛИВЕ, НЕСТЕРПНЕ БАЖАННЯ – ВБИВЦЯ вербалізується конвенціональним метафоричним виразом *killing desire* = exhausting or unbearable desire; а кореляція ВИСНАЖУВАТИ ПОЧУТТЯМ НЕСТЕРПНОГО БАЖАННЯ – ВБИВАТИ, ЗАВДАЮЧИ ФІЗИЧНІ МУКИ – конвенціональним метафоричним дієсловом *kill* = to overwhelm with desire, exhaust. Почуття бажання катує, виснажує, вбиває (духовно) суб'єкта бажання, він не уявляє свого життя без бажаного. Тобто, страждання, виснажливості – це і є концептуальна ознака, яка зблизила аналізовані концептуальні сфери (більш абстрактне почуття духовного страждання, виснаження порівнюються з більш конкретним відчуттям фізичного страждання, виснаження): ***Desire to watch her is killing** my head. And I can't see more than a few minutes ahead, anyway. The... fetus is too much a part of her future. When she first decided... when she knew she wanted it, she blurred right out of my sight. Scared me to death* (Stephenie Meyer "Breaking Dawn"); *And I want it bad, Jake, I want it all. I want to stay right here and never move. I want to love you and make you happy. And I can't, and **it's killing** me* (Stephenie Meyer "Breaking Dawn"); *Oh God, **this is killing** me. I can't wait any longer, I've got to see it* (Sophie Kinsella, "The Secret Dreamworld of a Shopaholic"). Бажання виступає як суб'єкт (виконавець) дії.

7. Когнітивна метафора БАЖАННЯ – БОРОТЬБА/БИТВА

Сфера-джерело БИТВА та сфера-мета БАЖАННЯ мають такі спільні ознаки, за допомогою яких може бути представлена кореляція БАЖАННЯ – БИТВА: битва завжди відбувається за участю двох сторін, які змагаються між собою, тобто в будь-якій битві є опонент, який налаштований вороже й чітко йде до своєї цілі (*violent desire*). Битва може проходити помірно, або ворог може наступати різко, несподівано (*desire raced*), атака ворога може нанести невідворотні наслідки,

опустошити територію (*devastating desire*). Отже, ми можемо перенести ознаки битви на сферу БАЖАННЯ, яке також може виникнути зненацька, та з яким людина може боротися.

Кореляція БОРОТЬБА З БАЖАННЯМ – БОРОТЬБА З ВОРОГОМ репрезентована словосполученнями *desire warring, to battle with desire, to struggle against the desire: I could see the **burning desire** to kill **warring** with her survival instinct* (Stephenie Meyer “Eclipse”). Цей приклад фіксує **комбінування** двох когнітивних метафор: БАЖАННЯ – БОРОТЬБА/БИТВА та БАЖАННЯ – ВОГОНЬ (вербалізовані прикметником *burning*). Наступні приклади ілюструють протистояння бажанню, яке корелює з боротьбою між опонентами під час битви: *I could tell he was **battling with his desire** to drop the subject* (Stephenie Meyer “Eclipse”); *My feet slowed, the need to protect my back **struggling against the desire** to quench my thirst* (Stephenie Meyer “Eclipse”).

Кореляції ІНТЕНСИВНІСТЬ БАЖАННЯ – ВОРОЖІСТЬ / ЖОРСТОКІСТЬ та ІНТЕНСИВНІСТЬ БАЖАННЯ – РУЙНІВНИЙ, СПУСТОШУВАЛЬНИЙ НАСЛІДОК БИТВИ вербалізовані за допомогою атрибутивних виразів *violent desire, devastating desire* відповідно: *The **violent desire** caught me off guard and knocked the wind out of me. It was the most forbidden of all wishes – even when I only wished it for a malicious reason like this, to gain an advantage over an enemy – because it was the most painful* (Stephenie Meyer “Newmoon”); *I would balance this overwhelming, **devastating desire** so that I could be a good – it was hard to think the word* (Stephenie Meyer “Breaking Dawn”). Наведені приклади фіксують сильне бажання, що порівнюється з великою силою, якою наділений ворог і яка може призвести до руйнуючих наслідків, так само як і бажання, яке також може спричинити проблеми.

Метафорична кореляція РАПТОВО ТА ШВИДКО ОХОПЛЮВАТИ – РАПТОВО ТА ШВИДКО АТАКУВАТИ вербалізована в цьому контексті метафоричним виразом *desire raced: But as Edward’s hand curled to the shape of my face like satin-covered steel, **desire raced** through my dried-out veins, **singing** from my scalp to my toes* (Stephenie Meyer “Breaking Dawn”). Наведений приклад ілюструє характер битви, який корелює з інтенсивністю та процесом відчуття бажання. Він також демонструє лінгвокогнітивну операцію **розширення**, тобто введення в сферу-джерело нового елемента, який не “висвітлюється” в основній кореляції, а саме свисту куль, що метафорично відображає інтенсивне відчуття бажання, повне охоплення ним (***singing** from my scalp to my toes*). Отже, на наш погляд, це приклад не конвенціональної, образної, метафори.

Кореляція ВИЯВИТИ НАЙВИЩУ ІНТЕНСИВНІСТЬ – ВИГРАТИ БИТВУ фіксується виразом *desire would win out over* у цьому прикладі: *I would just hold on to the faith that, in the end, that **desire would win out over** the others* (Stephenie Meyer “Twilight”).

Між концептуальними сферами розглянутої метафори існує культурологічний зв'язок, який ґрунтується на нашому досвіді та знаннях про боротьбу, що передбачає участь двох або більше опонентів та корелює з бажанням, яке може виступати як ворог та з яким за відсутністю контролю доводиться боротися.

Отже, виявлено когнітивні метафори, що є підґрунтям метафоричної вербалізації інтенсивності бажання в сучасних англomовних художніх творах: БАЖАННЯ – ВОГОНЬ, БАЖАННЯ – ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ, БАЖАННЯ – СИЛА, БАЖАННЯ – СПРАГА/ГОЛОД, БАЖАННЯ – ХВОРОБА, БАЖАННЯ – СМЕРТЬ / ВБИВСТВО, БАЖАННЯ – БИТВА/БОРОТЬБА. Сфери-джерела виділених метафор представляють дві загальні сфери: навколишній світ (вогонь, природні явища, сила) та світ людини (голод/спрага, хвороба, смерть/вбивство, битва/боротьба). Між концептуальними сферами-джерела та сферою-мети БАЖАННЯ виявляється переважно когнітивно-емпіричний зв'язок, тобто конкретні фізичні відчуття корелюють із більш абстрактним емоційним почуттям бажання, що дозволяє визначати ці метафори не тільки як структурні, а також як онтологічні. Інтенсивне бажання репрезентовано як пекуче, невгамовне та жорстоке/руйнівне в термінах таких метафор: БАЖАННЯ – ВОГОНЬ, БАЖАННЯ – ГОЛОД/СПРАГА, БАЖАННЯ – БИТВА/БОРОТЬБА, як пристрасне, відчайдушне та шалене в термінах метафори БАЖАННЯ – ХВОРОБА та як нестерпне та виснажливе в термінах метафори БАЖАННЯ – СМЕРТЬ / ВБИВСТВО. Несподіване виникнення бажання представлено метафорою БАЖАННЯ – ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ (БЛИСКАВКА), захоплення бажанням та змушення відчувати бажання – метафорою БАЖАННЯ – СИЛА.

Аналізовані концептуальні метафори є конвенціональними, що вербалізуються переважно конвенціональними метафоричними засобами в художньому тексті, проте для відображення специфіки індивідуального відчуття бажання персонажів ці метафоричні вирази використовуються з інтенсифікаторами (підкреслюється висока інтенсивність бажання) та емоційно-оціночною лексикою (відображаються почуття, що супроводжують бажання, ставлення/оцінка бажання персонажа-суб'єкта бажання).

Виявлено декілька неконвенціональних метафоричних виразів у рамках метафор БАЖАННЯ – ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ (кореляція ПЕРІОДЧИНЕ ВИНИКНЕННЯ БАЖАННЯ – ХВИЛЮВАННЯ МОРЯ), БАЖАННЯ – СИЛА (кореляція ЗМУШУВАТИ ВІДЧУВАТИ БАЖАННЯ – ПРИТЯГУВАТИ СИЛОЮ), БАЖАННЯ – БОРОТЬБА / БИТВА (кореляція РАПТОВО ТА ШВИДКО ОХОПЛЮВАТИ – РАПТОВО ТА ШВИДКО АТАКУВАТИ), що залучають лінгвокогнітивні операції розширення, специфікації й комбінування.

Література

1. Голощук С. Л. Вербалізація концепту БАЖАННЯ в англomовному спонукальному дискурсі [Електронний ресурс] / С. Л. Голощук // Мова і культура. – 2012. – Вип. 15, т. 8. – С. 209–213. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_8_34.
2. Макеева Е. Ю. Функционально-семантическое поле как средство репрезентации концепта “желание” в английском языке (в синхронии и диахронии) : автореф. дис. ... к. филол. н. : 10.02.04 “Германские языки” / Е. Ю. Макеева. – Самара, 2006. – 23 с.
3. Мастерских С. В. Концепт “желание” в сопоставительном плане (на материале глагольных лексем русского, английского и немецкого языков) : автореф. дисс. ... к. филол. н. : 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / С. В. Мастерских. – Тюмень, 2004. – 20 с.
4. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction / Z. Kövecses. – New York : Oxford University Press, 2002. – 285 p.

5. Lakoff G. *Metaphors We Live By* / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago and London : The University of Chicago Press, 2003. – 276 p.

Анотація

У статті здійснено аналіз когнітивних метафор, що є підґрунтям метафоричної вербалізації ІНТЕНСИВНОСТІ як компонента концепту БАЖАННЯ в сучасних англійських художніх творах. Визначено метафоричні кореляції та когнітивні зв'язки між сферою-метою БАЖАННЯ та сферами-джерелами, у термінах яких концептуалізується інтенсивність бажання.

Ключові слова: концепт, когнітивна метафора, метафорична кореляція / мапування, лінгвокогнітивні операції розширення, специфікації й комбінування.

Аннотация

В статье осуществлен анализ когнитивных метафор, которые лежат в основе метафорической вербализации ИНТЕНСИВНОСТИ как компонента концепта ЖЕЛАНИЕ в современных художественных произведениях. Установлены метафорические корреляции и когнитивные связи между сферой-целью ЖЕЛАНИЕ и сферами-источниками, в терминах которых концептуализируется интенсивность желания.

Ключевые слова: концепт, когнитивная метафора, метафорическая корреляция / картирование, лингвокогнитивные операции расширения, спецификации и комбинирования.

Summary

The article presents the study of the cognitive metaphors that underlie metaphorical verbalization of INTENSITY as an element of the concept DESIRE in modern English and American fiction. It highlights the metaphorical correspondences and cognitive links between the target domain DESIRE and source domains in terms of which the intensity of desire is understood.

Keywords: concept, cognitive metaphor, metaphorical correspondence / mapping, lingual and cognitive mechanisms of extension, elaboration and combining.

УДК 811.131.1:159.942

Сем'янків Н. В.,
аспірантка,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Інтерес до вивчення концептуальної сфери емоцій підвищився з розвитком когнітивної лінгвістики та антропоцентричної парадигми до вивчення мовних явищ. Поставивши в основу дослідження мови людини та її когнітивний світ, виникла проблема категоризації її емоцій, як найбільш актуальних проявів та реакцій особистості на зовнішній світ. Особливістю лінгвістичної репрезентації емоцій в мові є їх концептуалізація, адже емоції характеризуються позитивністю та негативністю, швидкістю реакцій, силою впливу на свідомість людини та ін. Для сучасної науки особливо цікавою є та обставина, що емоції можуть визначати процес комунікації та відбір мовцем лексичних одиниць для вираження своєї думки або позиції. Важливості також набуває психолінгвістичні особливості прояву емоційних станів мовця, оскільки в основі будь-якої емоції